Ulkoministeriö NEUVOSTORAPORTTI UM2020-00957

POL-30 Wong Hämäläinen Anna-Mari(UM) 24.09.2020

Asia
Ulkoasiainneuvosto 21.9.2020

Kokous
Ulkoasiainneuvosto 21.09.2020

Saksa jatkaa välitystoimiaan itäisen Välimeren tilanteen liennyttämiseksi, ja Turkkia koskevaa keskustelua jatketaan Eurooppa-neuvostossa. Venäjä-keskustelu jatkuu lokakuun ulkoasiainneuvostossa. EU:lta peräänkuulutettiin voimakasta reaktiota Navalnyin myrkytykseen, myös pakotteiden mahdollisuus nostettiin esiin. Yhdysvaltojen ilmoituksella YK:n Iran-pakotteiden voimassaolosta (ns. snapback) ei nähty olevan oikeudellisia vaikutuksia. EU:n Kiina-politiikan pohjana säilyy maaliskuun 2019 tiedonanto. Myös Tunisia, Sudan, Venezuela ja Libanon nousivat esiin: maat tarvitsevat EU:n tukea.

Keskustelussa noteerattiin myönteinen kehitys Libyan suhteen. Libyan tilanteessa nähtiin mahdollisuuksien ikkuna, joka tulee hyödyntää. Kolme tavoitetta: pysyvä tulitauko, öljysaarron purkaminen ja Libyan poliittisen vuoropuhelun käynnistäminen uudelleen. EU perustaa Libya-erityisedustajan tehtävän.

EU–Afrikan unioni -ulkoministerikokous ja huippukokous siirtyvät. Momentumia tulee kuitenkin pitää yllä, yhteistyössä edetä ja huippukokoukselta saada konkreettisia tuloksia. EU:n Afrikka-tiedonannon prioriteetit ovat edelleen relevantteja. Muilta osin Covid-19:sta toipuminen, Team Europe -lähestymistapa ja velkahelpotukset ovat keskiössä. Muuttoliikkeen osalta haasteet jäsenmaiden kannoissa ovat ennallaan. Ministeritason yhteydenpitoa afrikkalaisiin kumppaneihin tulee jatkaa ja koordinoida. Kuultiin katsaus post-Cotonou -neuvottelutilanteesta. Tavoitteena on saada neuvottelut päätökseen lokakuun loppuun mennessä. EU-AU-raiteen sekä post-Cotonoun välinen koherenssi on tärkeää. Nykyisen Cotonou-sopimuksen voimassaoloa tulisi pidentää 30.6.2021 asti.

Valko-Venäjän osalta ei päästy sopimukseen pakotteista. Kiinnitettiin huomiota tilanteen vaikutukseen EU:n uskottavuudelle. Nostettiin esiin asteittainen eteneminen pakotteiden osalta. Lisäksi keskusteltiin erilaisten kansainvälisten foorumien merkityksestä sekä rahoitusyhteistyöstä Valko-Venäjän kanssa.

Epävirallisessa lounaskeskustelussa oltiin yhtä mieltä EU:n eteläisen naapuruston merkityksestä. Konsultaatioissa alueen maiden kanssa on

tarkoitus edetä syksyn aikana ja rakentaa eteläiseen naapurustoon yhtä vankka eteenpäin katsova kumppanuus kuin itäisen naapuruston maihin.

1. Ajankohtaiset aiheet

Navalnyin myrkytyksestä todettiin, että Novitšok -hermomyrkyn käytön vahvistamat tiedot ovat järkyttäviä, mutta eivät yllättäviä. EU tuomitsee myrkytyksen; kemiallisten aseiden käyttö missään olosuhteissa on kansainvälisen oikeuden vakava rikkomus. EU tulee jatkossakin seuraamaan Venäjän reaktioita tilanteeseen ja peräänkuuluttaa riippumatonta tutkimusta. Lisäksi nostettiin esiin Kemiallisten aseiden kieltojärjestön (OPCW) rooli. Myös pakotteiden asettamista sivuttiin mainiten EU:n kemiallisten aseiden vastainen tai ihmisoikeusloukkauksia koskeva pakoteregiimi. EU:n yhtenäisyyden tärkeys nostettiin esiin. Venäjä tulee olemaan lokakuun ulkoasiainneuvoston agendalla.

Turkin osalta viitattiin elokuun epäviralliseen ulkoministerikokoukseen, jossa päätetiin edetä kahdella raiteella. Yhtäältä pyritään liennyttämään jänniteitä vuoropuhelun kautta ja toisaalta edistetään Turkkia koskevien pakotelistausten laajentamista. Kiitettiin Saksaa sen aktiivisesta välitystoiminnasta samoin kuin EU:n korkea edustaja Josep Borrellin välitystoimia. EU:n intressissä on löytää kestävä ratkaisu, mikä on mahdollista ainoastaan vuoropuhelun kautta. Samalla on selvää, että Kyprokselle ja Kreikalle on osoitettava solidaarisuutta. Turkin päätös vetää Oruc Reis –tutkimusalus satamaan oli askel oikeaan suuntaan, mutta maan ilmoitukset poraustoiminnan jatkumisesta Kyproksen aluevesillä eivät ole hyväksyttäviä ja osoittavat tilanteen haurauden. Eurooppa-neuvostossa tullaan keskustelemaan EU:n strategisesta lähestymistavasta EU:n ja Turkin välisiin suhteisiin. Todettiin, että Turkkia koskevia rajoittavia toimia on valmisteltu ja toivottiin, että Eurooppa-neuvostosta saadaan ohjausta jatkotyölle.

Saatiin lyhyt katsaus EU-Kiina-suhteista. EU-Kiina videokokous pidettiin 14.9. ja kyseessä oli tärkeä tilaisuus viestiä Kiinalle EU:n linjasta. Esillä olivat myös Hongkong, ihmisoikeudet. Tarve tasapainottaa kauppasuhdettamme tehtiin Kiinalle selväksi. Tärkeitä tavoitteita ovat selvä edistys investointisopimuksessa, ilmasto- ja ympäristövuoropuhelussa sekä viisivuotisen Agenda 2025 -yhteistyösuunnitelman viimeistely. Kokouksessa vaihdettiin näkemyksiä myös Iranista (JCPOA) ja Afganistanista (afgaanien väliset neuvottelut). EU otti esiin myös Etelä-Kiinan meren ja Kiinalle viestittiin erityisesti sääntöpohjaisuuden ja YK:n merioikeusyleissopimuksen kunnioittamisen tärkeydestä. EU:n Kiina-politiikan pohjana säilyy maaliskuun 2019 tiedonanto. Kiina puolestaan mittaa EU:ta sen sanoja vasten, ml. heinäkuun Hongkong-päätelmät.

Libanonin osalta viitattiin komissaari Janez Lenarčičin ja Ranskan presidentti Emmanuel Macronin viimeaikaisiin vierailuihin maassa. Lokakuussa tullaan järjestämään toinen apulupauskonferenssi Beirutin satamaräjähdyksen jälkeen. Todettiin, että EU tarvitsee selkeän poliittisen kehyksen toimilleen Libanonissa. Libanonille on viestitty selkeästi, että EU:n tuen jatkuminen edellyttää uudistuksien toimeenpanoa.

Kuultiin lyhyt katsaus Venezuelan tilanteesta. Eri osapuolten kanssa on käyty viime viikkoina keskusteluja joulukuulle suunniteltujen parlamenttivaalien järjestämisestä. EU on halukas auttamaan, ja siltä on pyydetty vaalitarkkailumission lähettämistä. Tämä on kuitenkin logistisesti mahdotonta näin lyhyellä varoitusajalla, eivätkä minimivaatimukset vapaille ja tasapuolisille vaaleille täyty. On edelleen mahdollista, että vaaleja voitaisiin siirtää, jotta neuvotteluille niiden järjestämisen olosuhteista jää enemmän aikaa. Tätä lähestymistapaa on tukenut myös kansainvälinen yhteysryhmä (ICG) kokoontuessaan 17.9. Mikäli vaalit järjestetään nykyisissä olosuhteissa, tilanne tulee heikentymään huomattavasti. Pelkät julkilausumat eivät tuo tilanteeseen ratkaisua.

Nostettiin esiin ihmisoikeuksien loukkaamisesta määrättäviä pakotteita koskevan regiimin valmistelu. Esitykset neuvoston päätöksestä ja uudesta säädöksestä on tarkoitus valmistella mahdollisimman pian.

Tuotiin esiin Yhdysvaltojen ilmoitus, että YK:n Iran-pakotteet olisivat jälleen voimassa (ns. *snapback*). Todettiin, että Yhdysvaltojen toimilla ei ole oikeusvaikutuksia, ja Iranin ydinohjelmaa koskevaan sopimukseen (JCPOA) liittyvät pakotteet eivät ole voimassa. EU:n yhtenäisyys asiassa on tärkeää. EU:n tulee sitoutua sopimuksen säilyttämiseen unohtamatta kuitenkaan Iranin ihmisoikeustilannetta.

Nostettiin esiin Tunisian hauras tilanne. Arvioiden mukaan maan taloustilanne on äärimmäisen haastava, ja laiton maahanmuutto on lisääntynyt kesän aikana. Todettiin, että Tunisia on EU:lle tärkeä kumppani.

Suomen puheenvuorossa nostettiin Navalnyin tapauksen ja JCPOA-sopimuksen lisäksi esille Sudanin rauhanprosessin edistyminen. Uusi rauhansopimus on määrä allekirjoittaa lokakuussa, ja maa tarvitsee EU:n täyden tuen prosessissa. UMI Haavisto viittasi keskusteluunsa Sudanin pääministeri Hamdokin kanssa ja totesi, että maan suurin huoli on taloudellinen tilanne, jota heikentävät koronaviruspandemian lisäksi Yhdysvaltojen asettamat pakotteet. EU:n tulisi tehdä kaikkensa, että Sudan saadaan poistettua Yhdysvaltojen pakotelistauksista.

2. Libya

Todettiin KE Borrellin vierailu Libyassa ja maan tilanne. Nähtiin, että kyseessä on mahdollisuuksien ikkuna ja että EU:n tulee tukea tulitaukoa, öljysaarron purkamista sekä poliittisen vuoropuhelun käynnistämistä uudelleen. YK-pääsihteerin erityislähettiläs tulee johtamaan Berliinin prosessia. On mietittävä, miten EU voisi tukea tulitaukosopimuksen monitorointia. Mainittiin mahdollisuus Berliinin prosessin ministerikokouksen järjestämisestä. Kiinnitettiin huomiota myös muun muassa libyalaisten elinolosuhteiden merkittävään heikentymiseen ja noteerattiin YTPP-operaatio Irinin työ, YK:n työ, UNSMIL-operaatio sekä ulkovaltojen rooli Libyassa.

Kokouksessa päätettiin Libyaa koskevien pakotteiden muuttamisesta. Todettiin uusien Libya-pakotteiden sekä Salehin ja Sahmeinin poistamisen pakotelistalta osoittavan, että EU pystyy reagoimaan tilanteen vaatimalla tavalla.

Todettiin EU-tuella tehdyt alushankinnat Libyaan sekä humanitaaristen palautuslentojen käynnistyminen uudelleen yhteistyössä IOM:n kanssa. Palautusta lähtömaihinsa odottaa 2300 siirtolaista. Komissio on allokoinut 3 milj. euroa lisää humanitaaristen tarpeiden kattamiseksi. Komissio on myöntänyt tukea myös Covid-19-tilanteen vuoksi.

EU:n Libya-erityisedustajan tehtävää luonnehdittiin avaintehtäväksi, joka antaa EU:lle mahdollisuuden tehdä yhteistyötä Libyan tilanteen ratkaisemiseksi uudella tavalla. Todettiin hakuajan tehtävään jatkuvan 2.10. saakka.

3. EU:n ja Afrikan unionin suhteet

Todettiin, että EU – Afrikan unioni (AU) -ulkoministeri- ja huippukokous siirtyvät. Lisäaika tulee käyttää viisaasti, jotta yhteistyössä edetään ja huippukokoukselta saadaan konkreettisia tuloksia. Tulee panostaa myös Team Europe -lähestymistapaan. Covid-19:sta toipuminen on keskiössä. EU:lla tulee olla vahva positio koskien velkahelpotuksia. Strategisesti tärkeistä yhteistyösektoreista tulee päättää yhdessä afrikkalaisten kanssa ja niiden osalta tarvitaan konkretiaa. EU-AU-raiteen sekä post-Cotonou-neuvotteluiden Afrikka-pilarin välinen koherenssi on tärkeää. COVID-19-pandemia on hidastanut EU:n yhteydenpitoa afrikkalaisiin kumppaneihin. Ministeritason yhteydenpitoa tulee jatkaa ja koordinoida.

Todettiin, että EU-AU-huippukokouksen arvaamattomasta ajankohdasta huolimatta on tärkeää pitää momentumia yllä. On asetettu tärkeitä foorumeita, joilla herättää keskustelua afrikkalaisten kanssa ja tämä tulee jatkumaan. Työtä kohti konkreettisia tuloksia tulee jatkaa. Yhteisessä Afrikka-tiedonannossa identifioidut prioriteetit ovat edelleen relevantteja ja laajat konsultaatiot koskien viittä kumppanuutta on aloitettu. Yhteydenpitoa tulee tehdä niin EU:n jäsenmaiden pääkaupungeissa kuin kentällä. Tulee pitää yllä momentumia myös koskien kumppanuuden pitkän aikavälin tavoitteita. Tulee katsoa kriisiä pidemmälle ja asettaa kumppanuutemme Afrikan kanssa laajalle ja pitkäaikaiselle perspektiiville. Tavoitteena tulee olla globaali kestävä vihreä elpyminen, joka perustuu kestävän kehityksen tavoitteisiin (SDGs). Team Europen kautta on suunnattu välittömänä Covid-tukena 5 miljardia euroa Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan. Team Europen tulee olla kumppanimaiden preferoitu yhteistyökehys. Uuden monivuotisen rahoituskehyksen (MFF) ja uuden ohjelmointikauden tulee lujittaa Team Europea. EU-delegaatiot ja edustustot työskentelevät jo Team Europe -aloitteiden parissa valmistellakseen vahvan pohjan tulevalle ohjelmoinnille. EU:n tulee jatkaa vahvaa rooliaan multilateraalisella tasolla ja velkahelpotuspyrkimyksiä tulee jatkaa.

On tärkeää pitää linkki post-Cotonou-kehyksen kanssa ja varmistaa koherenssi. Neuvottelut lähestyvät päätöstään. Edelleen on kolme EU:lle keskeistä aihetta, joista ei olla päästy sopuun: 1) seksuaali- ja lisääntymisterveyden oikeuksia koskevat kirjaukset ovat edelleen EU:n tavoitetason alla, 2) muuttoliikettä koskien palautusten ja takaisinottojen osalta tekstin muotoilussa on hieman edistytty sekä 3) Afrikka-pilari, joka kattaa Saharan eteläpuolisen Afrikan, tulee prioriteettien ja standardien osalta varmistaa, että ne ovat linjassa EU-AU poliittisen ohjauksen kanssa, jotta yksi Afrikka-lähestymistapa on mahdollinen. Joustavuutta tarvitaan, jotta sopimus syntyy. Seuraava pääneuvottelijoiden tapaaminen järjestetään, kun on merkkejä siitä, että lopullinen sopimus voi syntyä. Tavoitteena neuvotteluiden valmiiksi saamiselle on edelleen lokakuun loppu ja alustava lopullinen teksti marraskuun alussa. Olisi tärkeää pidentää nykyisen Cotonou-sopimuksen voimassaoloaikaa 30.6.2021 asti. Päätös tästä tulee tehdä ennen vuoden loppua. Tämä olisi viimeinen pidennys. Todettiin, että EU-AU-suhteet ja post-Cotonou ovat toisiinsa linkittyneitä. Aiheesta keskustellaan myös seuraavassa kehitysministerien ulkoasiainneuvostossa. Todettiin, että koska ministeri- ja huippukokousta on siirretty, tulee seuraava tärkeä askel olemaan juuri post-Cotonou-sopimus.

Suomen puheenvuorossa ulkoministeri Haavisto totesi, että afrikkalaiset kumppanit, joiden kanssa hän on viimeksi puhunut, ovat olleet poliittisemman ja eteenpäin katsovan kumppanuuden kannalla. Tulee löytää afrikkalaiset edelläkävijät. Suomen mukaan on hyvä, että EU pystyi antamaan Covid-tukea nopeasti, mutta jatkossa tulee rakentaa EU:n vahvuuksille, kuten vihreä jälleenrakennus (”*building back better and greener*”), tuki Afrikan vapaakauppa-alueelle, hyvä hallinto ja multilateraali yhteistyö. Suomi kiinnitti huomiota Etiopian haastavaan tilanteeseen. Lisää resursseja tulisi kiireellisesti suunnata kansalliseen dialogiin ja sovintopyrkimyksiin. EU:n tulee jatkaa tukeaan GERD-patoneuvotteluille. Suomi nosti esiin keskeisinä teemoina myös Afrikan vapaakauppa-alueen, muuttoliikkeen, vihreän siirtymän, ilmastonmuutoksen ja ympäristön, monenkeskisen yhteistyön, digitalisaation, arvot sekä nuoret ja naiset.

Monet muut jäsenmaat nostivat samoja teemoja esiin. Lisäksi korostettiin rauhaa ja turvallisuutta, hyvää hallintoa, talouskasvua, työpaikkojen luontia, koulutusta, terveyssektorin kehittämistä, pääsyä rokotteisiin, kehitysyhteistyötä, humanitaarista kehitystä, oikeusvaltioperiaatetta, demokratisaatiota, rauhanrakentamista, ihmisoikeuksia, seksuaali- ja lisääntymisterveyttä ja -oikeuksia sekä sukupuolten välistä tasa-arvoa. Myös muuttoliike herätti keskustelua. Todettiin, että komissio valmistelee muuttoliikepakettia ja jäsenmaat päättävät siitä myöhemmin. EU:lla tulee kuitenkin olla laaja kokonaisvaltainen tulokulma Afrikkaan.

4. Valko-Venäjä

Todettiin, että EU ei hyväksy vaalitulosta vaan haluaa vapaat ja reilut vaalit Etyjin tarkkailun alla ja kansalaisyhteiskuntaa halutaan tukea. Viitattiin Eurooppa-neuvostolta saatuun vahvaan mandaattiin sopia pakotteista. Lähes kaikki jäsenmaat kiirehtivät pakotteiden asettamisesta tehtävää päätöstä, joka tehtiin poliittisella tasolla jo elokuussa Gymnich-kokouksessa Berliinissä. Todettiin, että Valko-Venäjää koskevien pakotteiden valmistelussa ollaan jo pitkällä. Erillisten asiakokonaisuuksien linkittäminen tuomittiin. Esitettiin näkemyksiä tilanteen vaikutuksesta EU:n uskottavuuteen ja toimintakykyyn sekä pakotelistauksen sisällöstä. Käsiteltiin Valko-Venäjälle perustetun koordinaatiokomitean ja oppositiotoimijoiden tilannetta ja asemaa.

Todettiin, että Euroopan ulkosuhdehallinto (EUH) ja komissio ovat käynnistäneet EU:n Valko-Venäjä -politiikan tarkastelun, jonka yksi osa on itäinen kumppanuus (IK). Nostettiin esiin myös maaliskuulle 2021 kaavailtu IK-huippukokous sekä Valko-Venäjälle suunnattava rahoitustuki. 53 milj. euron arvoisen tuen peruspilareja ovat Covid-19-tuki (50 milj. euroa, ml. resilienssin vahvistaminen ja terveydenhuoltosektori), uhreille annettava lääketieteellinen ja juridinen apu (2 milj. euroa) sekä median tuki (1 milj. euroa).

Osa 50 milj. euron tuesta kohdennetaan PK-yritysten tukemiseen yksityisten pankkien kautta. Tältä osin on pakko tehdä yhteistyötä valtiollisten toimijoiden kanssa, mutta EU on luonut tiukat valvontamekanismit tuelle. Mahdollisuutta välittää Covid-tukea kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kautta tullaan tutkimaan.

Keskustelussa korostettiin dialogin merkitystä sekä EU:n tarvetta tukea kansalaisyhteiskuntaa ja riippumatonta mediaa. Kansainvälisten foorumien tärkeyttä painotettiin myös, kuten Etyj ml. Moskovan mekanismi, YK ja ihmisoikeusneuvosto.

Suomi totesi kynnyksen väkivallan käyttöön madaltuneen Lukashenkan ja Putinin tapaamisen jälkeen, mutta liekö kysymyksessä aito rakkaus? Kansallista dialogia tulee tukea ja Etyjiä hyödyntää. Tuki väkivallan uhreille ja medialle on hyvä. Pakotteissa tulisi edetä asteittain, eikä ulottaa niitä vielä tässä vaiheessa koskemaan ylintä tasoa.

5. Eteläinen naapurusto

Epävirallisella ministerilounaalla oltiin yhtä mieltä EU:n eteläisen naapuruston merkityksestä. Toivottiin korkeampaa poliittista tavoitetasoa – yhteistyössä ei ole kyse ainoastaan maahanmuuttoon liittyvistä kysymyksistä. Tuotiin esiin halukkuus järjestää EU:n ja eteläisen naapuruston maiden ulkoministerikokous.

Jäsenmailta toivottiin ehdotuksia konkreettisista asioista, joita EU voisi tarjota eteläisille naapureille. Konsultaatioissa alueen maiden kanssa on tarkoitus edetä syksyn aikana ja rakentaa eteläiseen naapurustoon yhtä vankka eteenpäin katsova kumppanuus kuin itäisen naapuruston maihin.

Todettiin, että eteläisen naapuruston maille kohdennetaan merkittävät 18 miljardia euroa EU:n seuraavassa monivuotisessa rahoituskehyksessä. Maiden kyky hyödyntää rahoitus on kuitenkin haaste. Kiinnitettiin huomiota siihen, että eteläinen naapurusto on heterogeenisempi alue kuin itäiset kumppanimaat. Alueella on kärsitty huomattavasti pandemiasta, erityisesti merkittävän turismisektorin takia. Suorat ulkoiset investoinnit ovat laskeneet kovasti. EU:n investointien ja toimien tulisi tähdätä talouden monipuolistamiseen. Uusiutuva energia ja ilmastonmuutos ovat lupaavia aloja. Samoin digitalisaatio, mutta näiltä osin perusinfrastruktuuri on puutteellinen ml. verkkoyhteydet. Muistutettiin, että toiminnan on oltava molempia osapuolia hyödyttävää. Tunisian ja Marokon osalta huomiota kiinnitettiin maahanmuuttoon.
Komissio laatii vuoden 2021 ensimmäisellä neljänneksellä tiedonannon, johon sisällytetään listaukset maakohtaisista panostuksista. Listaukset tehdään yhteistyössä kumppanimaiden kanssa.

Suomi näki käynnissä olevan työn ja suhteiden vahvistamisen eteläisten kumppanien kanssa tärkeäksi. Komission eurooppalaiset prioriteetit - etenkin European Green Deal - ovat tärkeitä kumppanuuksien pohjana. Turvallisuus, vakaus, ihmisoikeudet, oikeusvaltio sekä tasa-arvoon perustuva kumppanuus ovat tärkeitä. On etujemme mukaista, että arvot ovat naapuruuspolitiikkaan keskiössä. On hyvä pyrkiä siihen, että naapuruusinstrumentti (*Instrument for Neighborhood, Development and International Cooperation*, NDICI) auttaa EU:n strategisen roolin lisäämisessä.

Suomen edustajat

Ulkoministeri Pekka Haavisto ja virkamiesvaltuuskunta

Asiakirjat

Liitteet

Viite

Asiasanat	AU, Libya, UAN Ulkoasiainneuvosto, Valko-Venäjä, YUTP, Pohjois-Afrikka
Hoitaa	**UM**
Tiedoksi	EUE, LVM, OKM, OM, PE, PLM, SM, STM, TEM, TPK, VM, VNK, YM